

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם גמליאל דנה, חיפה
תאריך: 16.8.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר דנה, אני מבקש שבתחילת הראיון תספר בבקשה על הבית של אבא. איפה גרתם, ממה אבא התפרנס. כל מה שקשור בזה.

גמליאל דנה: אנחנו גרנו בסוריה, דמשק. שם אבא היה מטפל בנו. מתפרנס. אמנם היה רב ראשי, אבל לא התפרנס מהרבנות, התפרנס מיגיע כפיו. היה שוחט, היה מוהל, היה בודק ספרים, מגיה ספרים. אז הפרנסה שלו מזה.

ש: רק תסלח לי כבודך, שכחת לציין את שם האבא.

ת: הרב בן יוסף.

ש: מה היה הכינוי המלא שלו?

ת: הרב יוסף דנה. הרב הראשי לסוריה ולבנון, הרב יוסף דנה.

ש: באילו שנים הוא היה הרב שם?

ת: הוא היה בכל התקופה שהיה שם.

ש: בערך?

ת: משנות העשרים עד שנות החמישים. עד '47 כשהוא יצא לכאן, עלה לכאן.

ש: מ-1920 עד 1947?

ת: עד שיצא, שעלה ארצה.

ש: יפה מאוד.

ת: כל הזמן הוא היה הרב. הוא היה אחראי על הקהילה. ... מה שקוראים אישיות. הוא היה אחראי לנישואים, גירושים. זה הוא היה

ש: עניני אישות.

ת: אישות. אז זה הוא היה, זכרנו לברכה. היה איתו הרב עזרא מסלטון טרב. יחד היו. והיה עוד אחד שקוראים לו חכם ניסים דיבו (?). אלה היו שלושה במעמד אחד. היו דיינים. היו מתייעצים ומסדרים את

כל הענין. הוא חי מזה.

ש: אתה נולדת באיזו שנה?

ת: אני נולדתי ב-1919 בדמשק.

ש: ולמדת בטח בתלמוד תורה.

ת: בטח, אבל לא למדתי הרבה כי לא היה כמו כאן משהו מסודר. היה תמיד בלגן בתלמוד תורה ... באו ופתחו בית ספר אליאנס אם שמעת. היה אחד חמודי זילכא, ככה קראו לו, פתח בית ספר אליאנס, כבר היה בלגן.

ש: באיזו שנה בערך הוא פתח את בית ספר אליאנס?

ת: מ-1927 עד 1930 היה בית הספר אליאנס. היה קצת בלגן. לא התעמקנו בלימודים. לא יצאתי למדן, רק קצת. עד כיתה 12 כמו כאן, לפני הבגרות ...

ש: אני מבין שבשלב מסויים יצאת גם לעבודה.

ת: כן, יצאתי לעבודה

ש: במה עבדת?

ת: מסחר. היה שוק גדול שקראו לו "חאן ג'ומרוק", כמו אני לא יודע איך, ככה השם שלו, ג'ומרוק. היה שוק גדול.

ש: בדמשק?

ת: בדמשק. כולו מוכרים בדים. כולו. ימין, שמאל – כל אחד יש לו חנות ומזה מתפרנסים, מהחנות ...

ש: אתה גם כן מכרת בדים?

ת: כן.

ש: עכשיו תגיד לי, אני מבין שבשלב מסויים התחתנת בדמשק?

ת: כן, בשנת '42.

ש: והקמת בית בשכונה נכון? שכונת היהודים?

ת: זו היתה שכונה מיוחדת ליהודים. קראו לה "חארת אליהוד".

ש: נולדו לך ילדים?

ת: נולדו לי, כן, וקרה אסון. ... לא נתן לנו לזוז מדמשק. היתה לנו נתינות אזרחית לבנונית. למה? דודי, סבא ואבא היו מלבנון. היו בעיות, ביקשו ממנו שיהיה רב בדמשק. עבר מלבנון לדמשק. הנתינות נשארה לבנונית.

ש: זאת אומרת מה שאני מבין ממך, המשפחה המקורית מקורה בלבנון, בירות?

ת: כן. אבל אנחנו נולדנו בדמשק. אבא בא בגיל צעיר והתחתן בדמשק.

ש: ביקשו ממנו להיות רב בדמשק?

ת: כן, אז עבר ואנחנו נולדנו בדמשק. ב-'43, '44, בזמן שהתחתנתי בא לי בן ... בעיות בדמשק. ב-'48 עם קום המדינה זרקו עלינו רימון בתוך בית הכנסת. קרה אסון. גדולים וקטנים ישבו בתוך בית הכנסת ...

אתה רואה את זה ... הלבן, הצהוב?

ש: כן.

ת: את זה הוציא דוקטור דנה, על אח שלו. אחד מאלה שנהרגו בבית הכנסת. האח שלו והבן שלי.

ש: הבן שלך גם כן?

ת: היו בגיל ארבע, חמש. כן. הוא היה יותר מבוגר, בגיל שבע היה. קוראים לו דוד.

ש: דוד קראו ל-?

ת: לבן של אח שלי. לבן שלי קראנו יוסף על שם אבא שלי זכרונו לברכה. אנחנו קוראים לנכד על שם האבא. בגלל שקרה האסון הזה אנחנו לא יכולים בכלל, ולפני זה היו המאורעות. אנחנו כבר לא יכולנו לגשת לחנות שלנו. לא אני ולא אח שלי. יהודי לא יכול לצאת מהבית. עשו לנו כמו גטו. כל היהודים. אף אחד לא יכול לצאת. בזמנם אמר הנשיא, נשיא סוריה, הוא אמר ... ליהודים. שם בבית הסהר אולי ששים,

שבעים איש. הוא אסף ואסף. אח שלי היה בבית הסהר, חמי עליו השלום בבית הסהר. הרבה, הרבה. שבעים איש אני אומר לך. אסף אותם ושם אותם בבית הסהר. אחרי שישבו בבית הסהר קרה המקרה של הרימון ואנחנו לא יכולנו להישאר ולא יכולנו לצאת. אף אחד לא יכל לצאת מסוריה.

ש: אף אחד לא היה יכול לצאת?

ת: אף אחד לא היה יכול לצאת. אנחנו היתה לנו נתינות לבנונית, יצאנו ... לא שאלו כסף, לא שאלו שום דבר. יצאנו ללבנון. אח שלי ישב איזה כמה חודשים. אני נשארתי עשר שנים בלבנון. במסחר הייתי

ש: איפה בבירות?

ת: בתוך בירות.

ש: בואדי אבו ג'מיל?

ת: ואדי אבו ג'מיל.

ש: במה עסקת? באיזה תחום? גם כן בדים?

ת: בבדים. מסחר.

ש: הבנתי. אני מבין שחייית שם עוד עשר שנים ואני מבין שאביך זכרונו לברכה עלה לארץ?

ת: אבי עלה לכאן ב-45, '46.

ש: איך הוא עלה?

ת: היות שאנחנו לבנונים אז עלה דרך סוריה. לא היה כמו שאנחנו היינו צריכים להיזהר. ... אמרו, מי שנותן, היה קצת על יד הבריטים. מי שרוצה לצאת היה שם איזה עירבון. שם שם אני לא יודע את הסכום בדיוק, והיה יכול לצאת. אז אבא שילם ויצא דרך לבנון, אני שכחתי. לא דרך סוריה. יצא דרך לבנון. שם עירבון

ש: אצל הקונסול הבריטי?

ת: אצל הקונסול הבריטי. עבר ללבנון. מלבנון עבר דרך ראש הנקרה.

ש: הוא עבר עם פספורט?

ת: בטח, הכל.

ש: מסודר, רשמי.

ת: רשמי. הוא בא לכאן. בא לכאן, תפסו אותו ...

ש: איפה לכאן? לחיפה?

ת: לחיפה.

ש: היתה כבר קהילה יהודית סורית בחיפה?

ת: כן, היתה. קהילה גדולה.

ש: איפה הם ישבו? באיזה מקום בחיפה?

ת: בדרך כלל כאן בהדר. חלק מהם כאן, איך קוראים, "ארד אליהוד".

ש: זה פה בין הדר לעיר?

ת: כן. בין הדר לעיר היו הרבה סורים דמשקאים.

ש: חלבים היו גם כן?

ת: ודאי. כל הסורים.

ש: גם לבנונים?

ת: כן, לבנונים וסורים. על שם זה בנו בית כנסת סוריה ולבנון.

ש: זה שנמצא ברחוב אימבר?

ת: כן. כל קהילת סוריה ולבנון.

ש: מתי הקימו את בית הכנסת הזה?

ת: עם קום המדינה. בשנת '50, '52 אני חושב. כשאני באתי אמרו – תראה איזה ... היו גרים בה מוסלמים.

ש: אה, בבית הזה גרו מוסלמים?

ת: פלשו על יד. היה בית גדול. פלשו אליו ... אותו וסידרו אותו והקימו ...

ש: זאת אומרת מיד שפלשו אליו לבית הזה, עשו אותו בית כנסת?

ת: בית כנסת.

ש: ב-48? במלחמה?

ת: יכול להיות. לא, אני חושב אולי אחרי זה כי הערבים לא בבת אחת כולם ... הלכו הרבה ברחו. אחר כך כשראו איך ההגנה ואיך העניינים, פחדו להישאר, אז ברחו. לפניהם ברחו אחד, שניים ... אחרי זה.

ש: אני מבין שאביך בא הנה ומה הוא עשה פה?

ת: כאן רצו ... אותו לרב. הוא ראה שזה קצת קשה. מה הקושי? לא לפי דעתו. הוא לא רצה. אמר להם שהוא לא רוצה להתחייב. אז עזב לאותו מקצוע – ספרי תורה, מגיה, מזוזות ... הוא רצה להתפרנס מיגיע כפיו. הוא אמר – בן אדם שמתפרנס מיגיע כפיו, אין כמוהו.

ש: הוא לא רצה להיות ברבנות?

ת: לא רצה. רצה לחיות חפשי בענין העבודות.

ש: אז מה הוא עשה פה?

ת: פה הוא לא היה רב ... קבעו מקום בשבילו והוא היה

ש: בבית כנסת?

ת: בית כנסת.

ש: אבל אז עוד לא היה בית הכנסת הזה של עולי סוריה ולבנון.

ת: לא. עד שנבנה מצאו

ש: היה בית כנסת אחר?

ת: כן. מול היה אחד קראו לו יוסף עזר הכהן, הוא לבנוני. היה לו בית גדול מול בית הכנסת בדיוק. עשה את הבית שלו בית כנסת. כשהזדמן להם הבית הזה אז הוא אמר להם, אבל הוא לא, חלאס, הם לא המשיכו להישאר בבית ... משפחה בבית הכנסת מהמשפחה שלו, אז עברו לשם.

ש: בית הכנסת של עולי סוריה ולבנון ...

ת: עוד לא. עוד לא היה

ש: זה היה מול הבית שלו אתה אומר?

ת: מול הבית שלו.

ש: אני מבין שאביך היה משמש בבית הכנסת?

ת: כן. ... שמש בית הכנסת. הוא קובע ולפעמים קורים אסונות ... נפטרים בגיל שבעים, שמונים, לא נגיד צעירים, אז מביאים אותו לעשות דרשה. זאת אומרת, כאן ... תורה, ענין של ניחומים, ענין שמקל עליהם את האסון. לפעמים באסונות גדולים ... (היה מספיד) - אנחנו עם ישראל ואתם מאמינים בני מאמינים יש לנו את תחיית המתים. דברים ... דברי תורה לנחם אותם להקל עליהם.

ש: אני מבין מ-1947 אבא שלך לימד ...

ת: לא, לא יצא מחיפה. לפעמים הזמינו אותו לתל אביב בשביל ענינים אלה – דרשות, עניני ניחומים. כי הם מכירים אותו, הקהילה בתל אביב, יותר מכאן בהרבה. לא היה מישהו כמוהו, אז מזמינים אותו והוא לא מסרב. אוהב את האנשים הפשוטים.

ש: אביך גר פה באיזור? איפה הוא גר?

ת: ברחוב יל"ג. כמעט בהרצל, בהדר. שני מטרים ליד הרצל.

ש: אני יודע איפה זה. מה היה לו? הוא קנה דירה או חדר?

ת: דירה.

ש: מאז שהוא הגיע קנה דירה?

ת: כן. מאז שהגיע כי היו לו שלושה בתים בסוריה. מכר אחד ...

ש: היה מותר.

ת: היה מותר אז.

ש: היה לו קצת כסף.

ת: היה לו קצת כסף ואנחנו היינו בסוריה, עוד לפני המכה. ב-43, '44, '45 היינו חופשיים. שהלכנו היה כאן אחד מסכן נפטר, קראו לו בנימין סווייד.

ש: מה הוא היה בשבילך?

ת: קרוב, בן-דודה. לא חשוב. הוא היה כאן, היתה לו מכולת. ערבים באו מסוריה. לא היה איסור. מסוריה, מדמשק לכאן. על ידו אנחנו ... אנחנו לא אמרנו מה זה אבא מה זה ילדים.

ש: אז עזרתם לו?

ת: ... בבית, ועכשיו עוד הבית נמכר. אח שלי גר בו.

ש: הבנתי. מה קורה איתך? אתה עובר ללבנון ופוחת עסק בלבנון.

ת: ... ברוך השם.

ש: נולדו עוד ילדים.

ת: כן, בטח.

ש: יפה. נולדו עוד ילדים. עכשיו מה קרה?

ת: בלבנון כמיל שמעון היה נשיא המדינה. ... מוסלמים עשו הפיכה. לא רצו אותו, דחו אותו. נהיתה מלחמה ...

ש: מלחמת האזרחים בלבנון.

ת: מלחמת האזרחים בין מוסלמים ונוצרים. אנחנו פחדנו. ראינו מה קרה לנו בסוריה, לילדים קטנטנים. הילד הכי גדול היה בן תשע, עשר. היו לי שלושה ילדים. נולדו שתי בנות ונשארו בסוריה. שלושה ברוך השם נולדו בלבנון. אז פחדנו.

ש: באילו שנים היתה פחות או יותר המלחמה הזו?

ת: המלחמה ב-57'. כשהתחילה אנחנו החזקנו מעמד

ש: החזקתם קצת מעמד.

ת: אמרנו ... היתה עליה. עזרו לנו ה"קומיטי" בלבנון.

ש: הוועד היהודי בלבנון.

ת: כן, עזר הרבה. לא עזר

ש: מי היה הראש שם?

ת: הראש ... תפסו אותו בסוריה. אלבר אליה. לא ידענו מה קרה לו.

ש: מי תפס אותו? מחבלים?

ת: ... הממשלה עצמה. אומרים מחבלים, אנחנו יודעים מי?

ש: לא יודעים מי?

ת: לא יודעים. תפסו אותו. לא יודע מה קרה לו.

ש: באיזו שנה זה היה שתפסו את אלבר אליה? זה היה אחר כך, לא?

ת: בטח. אנחנו היינו כאן.

ש: הבנתי. היית כבר בארץ.

ת: בארץ. ואחד היה ... מוכתאר.

ש: מי זה היה המוכתאר?

ת: דיב סעדיה. איזה בן-אדם

ש: הוא היה המוכתאר של היהודים בבירות?

ת: כן. קרה דבר נפלא. איש אחד שהיה עובד כאן עם הסוכנות

ש: מי זה? לוזיה?

ת: לוזיה דאוד ... עבד לבד. יש אחד חבר שלו, קראו לו יעקב מנצור.

ש: זה שנפטר לא מזמן, לפני כמה שנים?

ת: לפני שנה שנתיים, לא

ש: כן. ... מנצור משה, לא?

ת: לא. ז'ק מנצור. ... דרכו. היה לו אח בלבנון. היתה לו משפחה בלבנון, בבירות. אז עבר, פעולה יפה

עשה זה דיב סעדיה, אחרי מות קדושים. הלך מנצור, אח שלו, לא הוא עצמו.

ש: לא ז'ק.

ת: לא ז'ק, אח שלו.

ש: מה השם של אח שלו?

ת: אני לא יודע. מכיר אותם הרבה. לפני חודש חודשיים חיתנו את הנכדה שלו.

ש: הבנתי.

ת: חיתנו, קרוב משפחה נהיה. בן אה שלי התחתן עם הנכדה שלו.

ש: אז אתה לא זוכר את השם הפרטי שלי?

ת: לא. אז זה מנצור, אחד מהאחים. הם שבעה, שמונה אחים. אחד מהם ירד לבירות. מהארץ לבירות בשביל לראות את המשפחה. המשפחה קיבלו אותו כל כך יפה. משם ... שכנים ערבים שמרו. במשטרה הלבנונית הירשו להם לבוא לבית בלי המוכתאר ... על הבית.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: אני חושב אולי ב-70'.

ש: אחרי שהיית פה?

ת: אני כבר הייתי פה.

ש: אתה שמעת

ת: שמעתי ומכיר את הבן-אדם. ראיתי אותו ודיברתי איתו ... יש חבר'ה בינינו, אה שלהם פתח ...

עיריית חיפה. האיש כל יום, יומיים עובד ואח שלו לא מדבר איתו.

ש: של מנצור שלמה? מנצור שלמה זה האח של זה שהיה בלבנון?

ת: כן. אני חושב שלשלמה היתה חנות בעירייה. ההוא שנסע ללבנון

ש: מנצור שלמה נדמה לי עבד בסוכנות, נכון?

ת: שלמה ... עכשיו, שלמה מנצור.

ש: זה שנפטר לפני שנה שנתיים? אשתו השם שלה רוזה?

ת: רוזה קובה (?) ... זה היה כאן.

ש: הבנתי, בסדר. מה עשה האח של שלמה?

ת: באה המשטרה עם המוכתאר דיב סעדיה. דפקו על ביתו, היה בבית. – איפה הוא שלמה מנצור? אנחנו מחפשים אותו. – מה אתם רוצים ממנו? - אנחנו רוצים לדבר איתו כמה מילים

ש: זה לא מנצור שלמה. זה האח שלו.

ת: אה שלו. – איפה הוא? הוא בבית? כשיבוא אז תגידו לו שהמוכתאר דיב סעדיה צריך אותו. אנחנו

רוצים לשוחח כמה מילים איתו. אל תשכחו, אנחנו צריכים אותו.

ש: אה, הוא עשה הצגה לשוטרים?

ת: עשה הצגה לשוטרים. והוא בבית. – אל תשכחו, תשלחו אותו, אנחנו צריכים אותו.

ש: כן.

ת: שמע את זה, חזור לארץ, גמרנו, נגמרה לו הבעיה.

ש: כמה זמן הוא היה בביקור שם?

ת: לא יודע. ... אני אומר לך פעולה יפה עשה סעדיה.

ש: דיב סעדיה וגם אלבר אליה היו ...

ת: אלבר אליה ראש הקהילה. דיב סעדיה המוכתאר. הוא היה כמו מנהל בית הכנסת ... על פיו יעשו ועל

פיו ישק, דיב סעדיה. בן אדם מבין

ש: עזרו שם ליהודים לברוח?

ת: כן.

ש: שניהם היו עוזרים?

ת: כן. אלבר אליה יותר כי הוא "קומיטי". לפעמים אם במקרה ... צריך מישהו, אני לא היתה לי תעודת

זהות. אני לא יודע איפה ... איבדתי אותה. הלך אלבר אליה

ש: וסידר לך תעודת זהות לבנונית?

ת: לבנונית. לי ולילדים, כל אחד ואחד סידר לו והיה הכל בסדר. מבחינת כסף – שום דבר.

ש: לא היתה בעיה.

ת: לא היתה בעיה.

ש: איפה היו מחביאים את היהודים שהיו רוצים להגיע לארץ?

ת: בדרך כלל בתוך בית כנסת. "מגן אברהם" קראו לו.

ש: בתוך בית הכנסת?

ת: בבית הכנסת יש (חדר) צדדי. היה בית כנסת גדול עם משרדים. היה משרד ועד הקהילה, יש משרד

דינות, יש גם מקווה טהרה ... יש מקום שקוראים לו "זרוב אלמן". זה של משפחת מן.

ש: יהודים?

ת: יהודים, כולם יהודים. הוא היה עובד עם שכירות, מקבל כסף ... בא אצלו הביתה. משפחת מן.

ש: מה זה זרוב? זה השם שלו?

ת: לא. לכניסה קוראים זרוב.

ש: אה, הכניסה של מן.

ת: שם זה אולי 500, 600 כמו גינה. יש בתים. אז קוראים לה הכניסה של בית מן.

ש: הבנתי. זה היה השם. בבית שלו היו מחביאים את האנשים האלה?

ת: כן.

ש: היה לו מרתף?

ת: לא מרתף, בית

ש: בית רגיל. בית גדול?

ת: בית רגיל. ... יש אורחים.

ש: הבנתי.

ת: הוא נותן. בזמן שמחביאים לא נותנים שהמשטרה תדע. כל מי שבא, בשקט.

ש: וזה היה בית גדול? היו יכולים להכניס הרבה יהודים לשם?

ת: לא הרבה. כמה. אולי איזה 10, 12. היו מבריחים אותם מחלב דרך הים. אח שלי בא והיה כל כך פחד.

קוראים לזה "לאנש". אתה יודע מה זה לאנש? אניה קטנה.

ש: כן, סירת דייגים.

ת: סירת דייגים והיה פחד.

ש: מתי אח שלך עלה?

ת: אני חושב ב-50'. היה פחד גדול. אז באים עם המשפחה, יושבים יום-יומיים. אף אחד לא מכיר בהם, לא יודע מהם. השכנים, הממשלה, המשטרה, אף אחד לא יודע. משתדלים שיהיה מישהו מהסוכנות באותו ערב. רואים שאפשר לברוח. כי כל דבר בריחה.

ש: זאת אומרת היו יהודים מהארץ, מהסוכנות.

ת: קודם צריך להיות קשר. יודעים שהלילה אין נקודות של שוטרים, שומרים. אפשר לברוח, מבריחים אותם.

ש: מה קרה עם האח של מנצור שלמה? הוא לא עסק בענינים האלה של להבריא אנשים?
ת: לא, לא.

ש: הוא רק בא לבקר?

ת: רק בא לבקר וחזר ארצה.

ש: שלמה מנצור עצמו היה עוסק בהברחה?

ת: לא. בסוכנות. כמו דאוד לוזיה, דוד לוזיה. בעליה בקליטה ... אולי זה צריך משהו, אולי עבדו בקליטה.

ש: איך קרה שהחלטת שאתה עולה לארץ?
ת: אמרתי לך, הפחד.

ש: הפחד אחרי שהתחילה מלחמת האזרחים בלבנון בין הנוצרים למוסלמים?
ת: כן.

ש: מה עשית כדי לברוח?

ת: לא ברחתי. אני באתי בסרטיפיקט דרך תורכיה באווירון.

ש: אה, היה לך דרכון?

ת: דרכון לבנוני ... לברוח. לאיפה שאתה רוצה ללכת מלבנון אתה יכול. אתה רוצה למכה, אתה רוצה לסוריה, לרוסיה, לצרפת. איפה שאתה רוצה.

ש: מי הינחה אותך? מי כיוון אותך?

ת: כיוונו אותי הקהילה.

ש: הקהילה זה אלבר אליה?

ת: אלבר אליה וזה וזה.

ש: הוא הסביר לך מה אתה צריך לעשות?

ת: בטח. באמצעותו אנחנו

ש: הגעתם לארץ?

ת: ... אווירון בתורכיה. בתורכיה היו אחדים מכאן, חבר'ה מארץ-ישראל, אמרו – אין לכם מה לדאוג.

עוד יומיים, עוד שלושה יהיה אווירון ישר

ש: לשדה התעופה בלוד.

ת: שדה התעופה בלוד.

ש: אני רוצה לשאול אותך משהו. כשהיית עוד בבירות, אתה הלכת לשאול מישהו מה צריך לעשות כדי לעלות לארץ, נכון?

ת: לא, לא שאלתי. היות ... מי שיעלה, אז הם היו שואלים.

ש: מי בא לשאול אותך?

ת: אלבר אליה, סעדיה. ... חבר'ה מהסוכנות, מכאן.

ש: אתה ראית אנשים מהסוכנות שנמצאים שם?

ת: בטח.

ש: את מי ראית? אתה מכיר?

ת: לא, לא מכיר.

ש: אבל ידעת שהם לא מלבנון, שהם מארץ-ישראל?

ת: כן.

ש: ראית שם הרבה? כמה היו?

ת: היו. במקום שאנחנו הגענו, ואדי אבו-ג'מיל, היה בית מלון. אז כל הזמן היו מדברים עברית. אנחנו לא היינו יודעים מה זה לשון הקודש, עברית. כל הזמן דיברו עברית. היו הרבה זרים בלבנון.

ש: צרפתים, ספרדיים

ת: צרפתים, ספרדיים. ספניולית היה הרבה. היה שוק שקראו לו "שוק אלפרנג'".

ש: השוק של הצרפתים?

ת: פרנג' היה כולל הכל. שוק, מוכרים ירקות, בשר, כל המינים.

ש: היו שם הרבה זרים?

ת: הרבה.

ש: איך קראו לבית המלון הזה אתה יודע? זה היה שם יהודי? בית מלון בבעלות יהודי?

ת: כן. מלון "ספדייה".

ש: זה היה של איזו משפחה?

ת: ספדייה.

ש: משפחת ספדייה. יהודים?

ת: יהודים.

ש: איפה היה המלון?

ת: בתוך, במדרגות אלואדי.

ש: אה, במדרגות של ואדי אבו-ג'מיל?

ת: כן. יש מדרגות.

ש: הבנתי. יפה מאוד. אז באו אליך ושאלו אותך אם אתה רוצה לעלות.

ת: כן.

ש: אמרת שאתה רוצה. מה עשית?

ת: ... כל זמן שאתם אומרים, אני רוצה ללכת, חלאס. אז גמרת, היו לי קצת דברים או הרבה

ש: מכרת?

ת: מה שיכולתי למכור ... אני לא יכול למכור שלא ירגישו. על ידנו ערבים מוסלמים. לא יכולתי למכור.

אמרתי להם – אני נוסע לתורכיה. למשל איזה עיר

ש: לטייל.

ת: (אמרו לי) - אל תלך לישראל, יש רעב

ש: ככה אמרו לך הערבים?

ת: הערבים. אמרתי – מה פתאום שאני אלך לישראל. שיקרתי אותם. סידרתי אותם. היה לי בית

בשכירות. בעל הבית שלי, היו לי מיטות יפות, היה לי מישהו שנתתי לו, אמרתי לו - תשמע, אני נוסע,

תשים לב. אני אחזור, נסתדר. תשתמש במה שאתה רוצה. אם אני אחזור, נסתדר. אם לא

ש: הוא היה יהודי?

ת: ערבי.

ש: הבנתי.

ת: הוא שמח שאני הולך ... את הדברים.

ש: אז אתה אומר שדיברת עם אלבר אליה ועם סעדיה דיב

ת: כן, שאני רוצה לזוז.

ש: הם נתנו לך את הכרטיס למטוס?

ת: כן.

ש: הוא שילם בשבילך?

ת: כן. הסוכנות, לא הוא. רק קנו.

ש: כן. מי נתן לך את הכרטיס ביד?

ת: לא ביד. הם מסרו לאווירון, לאלה ...

ש: ... בשדה התעופה?

ת: לא. בשדה התעופה יש חברה?

ש: כן.

ת: לחברה, חלאס גמרנו, הכל מסודר.

ש: אה, הבנתי. יש חברה שמעבירה

ת: מעבירה את כל ... אתה רוצה ללכת

ש: עם איזו חברה עשיתם את זה אתה זוכר?

ת: אני חושב אל על ...

ש: לא, מלבנון.

ת: לא יודע.

ש: עלית על המטוס עם כל המשפחה. לאן טסת?

ת: לתורכיה.

ש: לאיסנטבול?

ת: איסטנבול, אין אחרת. היינו כמה ימים.

ש: מי קיבל אתכם?

ת: חבר'ה, מהבחורים.

ש: מהסוכנות?

ת: מהסוכנות. היום אחד מקבל אותך והולך. למחרת בא מישו אחר.

ש: מתחלפים.

ת: יש קשר ביניהם אבל לא אף אחד, כי הם מפחדים שלא יהיה טיסת ... עליהם. הם יודעים שהוא בא היום, אתמול, מחר וזה, אז היו מתחלפים שאף אחד לא ידע.

ש: אבל הם היו מהסוכנות? מהשגרירות?

ת: בטח.

ש: באיזה מלון התאכסנת כמה ימים?

ת: לא יודע.

ש: אבל באיסטנבול? על יד הרובע היהודי?

ת: כן, היו הרבה יהודים.

ש: איך קראו למלון אתה זוכר?

ת: לא זוכר.

ש: אז היית כמה ימים? ארבעה?

ת: ארבעה, חמישה. היה בית כנסת, התפללנו בשבת, היה יפה מאוד. ... בשבת. אנחנו יושבים באה משפחה

ש: שלך?

ת: לא. משפחה מלבנון שמכירים אותנו – מה אתה עושה ...

ש: אז עוד משפחה ברחה משם

ת: הרבה, כן.

ש: הם כמוך, עלו על מטוס רגיל.

ת: רגיל. אנחנו באנו לארץ, הם נשארו יומיים, שלושה כי הם לא יכולים להעביר כל אחד. לפי תור.

ש: אז מי לקח אותך? מישו מהשגרירות, מהסוכנות, לקח אותך למטוס של אל על?

ת: למטוס של אל על. באל על אנחנו ...

ש: הם שילמו על הכרטיס נכון? של כל המשפחה?

ת: כל המשפחה. אנחנו ירדנו בלוד. בלוד באו האחים שלי.

ש: איזה תאריך אתה זוכר?

ת: שנת '60.

ש: כל האחים שלך ידעו שאתה כבר בא?

ת: כן, בטח. אח שלי אלי היה עובד בדבר גדול מאוד, זה היה בלבנון

ש: אני יודע. הוא היה מרגל בסוריה, נכון? בדמשק? אלי דנה, זה אחיך. הוא נפטר אני יודע

ת: בטח, נפטר

ש: בניתוח משהו, נכון?

ת: לא ניתוח. אנגינה היתה לו. אמרו לו שרוצים לעשות לו הרדמה, לא עשו. הם אומרים שלא עשו. אנחנו במשפחה אומרים שהיתה הרבה הרדמה.

ש: הבנתי. הוא היה מרגל בסוריה. באילו שנים הוא היה מרגל בסוריה? מתי הוא חזר לארץ?

ת: בסוריה, בלבנון, משנת '50 עד '60 כשאני עליתי. נפגשנו. הוא בא וישב אצלי ואכל אצלי. הייתי מוכר סחורה בשוק סורסוק. השוק מכיל ... במיליונים. אנשים רבים היו הולכים וחוזרים, מוכרים בדים. הרבה אנשים. בכללם היה עובר

ש: אחיך?

ת: כן. פעם ראשונה ... איזה בד, פעם ראשונה, נדמה לי. פעם שניה

ש: אתה ידעת אבל שהוא היה עוסק בזה?

ת: כן. היה קשר בינינו. לפעמים הוא היה אומר לי – תראה, אני אבוא אליך למשל היום יום שני בשעה שמונה. הוא היה בא, נוסע אחרי חצי שעה, שעה, והולך. הולך - הולך. יש לו ענינים, הוא עובד

ש: איפה הוא היה יותר, בלבנון או בסוריה?

ת: בלבנון. אני לא ראיתי אותו בסוריה ...

ש: הבנתי. אז הוא יותר בלבנון היה עובד?

ת: ... אין לי שום קשר עם סוריה.

ש: מתי הוא עלה לארץ? יחד עם האבא?

ת: לפני. אבא בא ... היה הוא ומשה. יש לי שני אחים מאמא חורגת.

ש: אהה, נכון, כן.

ת: מסכנה ... בנות. נסעו עם העלייה

ש: בשנות הארבעים?

ת: כן. משה עלה

ש: הוא בא כבר לקיבוצים, הוא היה בקיבוץ?

ת: בקיבוץ הזה של השומר הצעיר. אינני יודע אם השומר הצעיר אבל

ש: קיבוץ אחר. איפה? איך קוראים לקיבוץ אתה יודע?

ת: לא יודע. היה הוא ומשה

ש: דנה?

ת: דנה. אמא כבר לא יכולה. יומם ולילה מגדנדת לאבא – רוצה לראות אותם. - תשבי, תרגעי. – לא! נלך, נראה אותם ונחזור. ... כאן ונשארו.

ש: נשארו פה ב-47'.

ת: אתה מבין. אז בעקבותם אבא בא.

ש: מהסיבה שלהם?

ת: כן.

ש: עכשיו תגיד לי בבקשה, אתה אומר שהוא עבד בלבנון בשנות החמישים והששים, נכון? והגיע בחזרה לאחר מכן לארץ?

ת: כן, בחזרה.

ש: מה הוא עשה כשהוא בא לארץ?

ת: הוא היה סוחר גדול בירקות.

ש: מיד הוא הפך להיות סוחר גדול בירקות?

ת: כן. היה שותף עם ...

ש: פה?

ת: פה היה שוק

ש: תלפיות?

ת: לא היה תלפיות. שוק סיטונאים היה, למטה. למעלה ... הבריטי. שוק תלפיות למעלה, אתה היית למעלה. היו בריטים ... למטה היה ... עכשיו שום דבר. עכשיו נהפך לשוק ירקות למטה וכל הסביבה בחוץ היה שוק הסיטונאים.

ש: אז הוא הפך להיות לסוחר ירקות סיטונאי?

ת: כן.

ש: דנה מה?

ת: אלי.

ש: אלי דנה, כן.

ת: באו העליות, עלייה, עלייה. ובן-פורת יוסף האנשים התרבו והמקום כבר לא מכיל את הסיטונאים.

ש: לא מתאים לסיטונאים.

ת: כן, לא מכיל אותם. כלומר צריכים מקום גדול. עשו להם למטה.

ש: למטה זה בעיר?

ת: לא בעיר.

ש: ב"ארד אליהוד"?

ת: לא, לפני איפה שרחוב עיראק. אתה גומר את המדרגות, אז שם, של תנובה. שוק תנובה.

ש: אה, שוק תנובה. כן כן.

ת: אז הוא היה בא, היה לו מחסן גדול, עם שותף נחמיאס. עבד, עבד

ש: נחמיאס מה היה?

ת: היה השותף שלו?

ש: היה לבנוני?

ת: דמשקאי. אבא של מוסא ... לבנוני יותר. את אבא שלו הרגו בלבנון. היה מוכר כל מיני, איך קוראים לזה

ש: מרכולת. היה רוכל.

ת: רוכל. היה מוכר

ש: כפתורים

ת: כפתורים, כן בדיוק דבר כזה.

ש: סידקית.

ת: סידקית. אני לא יודע באיזו עיר. הלך לחמו אז אבא שלהם עזב את לבנון ובא לכאן.

ש: אז הוא לבנוני נכון?

ת: לבנוני. לפי זה נזכרתי.

ש: למה הוא לא קיבל, אם הוא עבד בשרות הבטחון והיה מרגל בלבנון, אז למה פה אחרי שהוא חזר לא קיבל איזה תפקיד

ת: מי כמוך יודע, לא היה כאן סדר ולא היה כסף לסוכנות, היה בלגן גדול. אתה חושב שזה כמו עכשיו? אני כשהגעתי ארצה (אם הייתי אומר) להם על המצב שלי, שקרה לי כאן, שילד נהרג בתוך בית כנסת, בכלל מהמדינה הייתי מקבל אפילו משהו. לא דיברנו. לא רצינו לדבר. לא היה כסף, המדינה כמו ילד קטן בו יומו. היא רוצה להתקיים, יש לנו אהבה לעם, יש לנו אהבה למולדת אז לא חשבנו, לא כסף. והוא אני חושב אותו הדבר. הוא לא רצה לחפש לא כבוד ולא שום דבר. עבד והתפרנס. יכול להיות שנתנו לו כמו שאתה אומר את המקום כאן, במקום כאן נתנו לו למטה, אין לי מושג.

ש: אני מבין שגם האח שלו, משה נדמה לי, גם הוא היה מרגל ככה

ת: לא.

ש: אה, הוא לא היה, לא התעסק? אבל הוא גם כן עבד בירקות?

ת: בירקות עבד בשביל לאכול. להתקיים.

ש: אז היתה לו חנות ירקות בשוק?

ת: כן.

ש: עכשיו תגיד לי, מה קורה איתך? אתה הגעת ללוד, המשפחה באה לקבל אותך

ת: ... אלי, ויבדל לחיים יהודה – בוא בוא אח שלי איתך הבעיה היא שלא היה יכול לבוא. אותנו מלוד העבירה אותנו הסוכנות למחנה ישראל.

ש: איפה זה מחנה ישראל?

ת: על יד לוד. קוראים לו עכשיו מחנה ישראל.

ש: זו שכונה על יד לוד?

ת: על יד לוד. קוראים לה מחנה ישראל ...

ש: זו שכונה בעיר לוד?

ת: לא. רחוקה. כמו למשל יש קרית חיים וקרית מוצקין. אז שם יש שכונה שקוראים לה מחנה ישראל.

ש: אבל זה לא רחוק מלוד?

ת: לא רחוק בהרבה.

ש: מה היה שם? מעברה?

ת: מעברה.

ש: אה, מעברת מחנה ישראל. עד היום אתה אומר מחנה ישראל קיים?

ת: כן, נמצאת.

ש: לקחו אותך למעברה?

ת: כן.

ש: מה היה שם במעברה הזו?

ת: לכל אחד היה חדר בשביל לחיות. היה רחוק, סבלנו קצת בחוץ.

ש: את כל המשפחה שלך לקחו למעברה?

ת: כן.

ש: היו איתך עוד ...

ת: לא רק המשפחה. היו הרבה אנשים. היו עיראקים. היה לי בן-דוד מלבנון, גם היה שם.

ש: הוא הגיע יחד איתך?

ת: לא לפני, אבל הוא נשאר שם. שנים על גבי שנים נשאר שם.

ש: כמה לבנונים דמשקאים היו במעברה הזו אתה זוכר?

ת: לא יודע בדיוק.

ש: כמה משפחות?

ת: היו צריכים להיות איזה שלושים, ארבעים, לא יותר.

ש: שלושים, ארבעים משפחות מלבנון ודמשק היו במעברה הזו מחנה ישראל?

ת: כן, כן. כי המעברה, בינתיים הבן-אדם הסתדר, ישב. לא שכר דירה, לא חשמל, לא מים.

ש: הכל על חשבון הסוכנות.

ת: ישב.

ש: אוכל?

ת: אוכל הוא קונה מאצלו ...

ש: צריך לצאת לעבוד.

ת: ברור.

ש: אני רוצה להבין, כשהגעת ללוד, מה הסוכנות נתנה לך?

ת: גרושים. היתה הסוכנות בתל אביב. היתה אחת שמכירה אותנו. גרושים, גרושים.

ש: מה עוד קיבלתם?

ת: היו מיטות ברזל אם אתה זוכר אותן. היה מזרון עם קש ושולחן עץ ושני כסאות עץ ופנס שיהיה אור.

ש: קצת צלחות, סכינים?

ת: כן ... צלחות. ודלי מברזל. וכמה צלחות ... לא יותר.

ש: מקרר?

ת: לא, לא היה מקרר. לא היו בכלל מקררים. באנו פה לארץ, עשרים שנה לא היו מקררים.

ש: ארון קיבלתם?

ת: היינו קונים, שנים היינו שמים קרח. היה עובר קרח, עבדו בזמן שהיו כאן

ש: בחיפה?

ת: בחיפה. כן.

ש: תגיד לי בבקשה, עבודה לא הציעו לך בסוכנות?

ת: לא. מאיפה עבודה?

ש: אז משדה התעופה לקחו אותך ישר למחנה ישראל. זו היתה מעברה גדולה?

ת: גדולה, בטח.

ש: מה עשית שם?

ת: במחנה ישראל ישבתי קצת. אין שם עבודה. מי שרצה לעבוד היה צריך ללכת לתל אביב או לעבוד

בפרדסים, בקטיף. זה לא בשבילי. אח שלי מסכן אלי, היתה לו חנות כמו, אתה רואה את זה? ... תלפיות

היה פה רק

ש: דוכנים.

ת: דוכנים. דוכן כמו זה.

ש: בערך בגודל של מטר וחצי.

ת: בדיוק. היה לו דוכן. בזמן שהוא התחיל לעבוד, אני לא יודע איך רכש את זה (אמר לי) – את זה אני

משאיר בשבילך.

ש: אהה. אלי, זה שהיה מרגל, אמר לך שיש לו דוכן ירקות בשוק תלפיות והוא מעביר אליך?

ת: - אני משאיר בשבילך, תנסה, תעבוד. היה מפעיל אותו אחד צעיר שעבדתי איתו ... מפעיל אותו והוא

עובד שם. (אמר לי) – הבחור שהיה שותף שלי, אתה תעבוד איתו, תנסה. אם תרצה להמשיך, תמשיך.

ש: כן.

ת: אמרתי לעצמי – עכשיו כאן רק אוכל. חוץ מאוכל לא הולך.

ש: אתה צריך לאכול?

ת: לא. דברי אוכל. אם אתה שואל את הישראלים

ש: אה, למכור דברי אוכל. הבנתי.

ת: ... שיתעסק רק בדברי אוכל.

ש: ככה הוא אמר לך?

ת: כן. (אמר) - אתה גם עוסק בירקות. למשל אתה קונה היום במאה שקל בערב או שאתה מוכר מהם

בשמונים או בשבעים. מה שתמכור לא תפסיד. אתה בירקות לא תפסיד. תעבוד עבודה אחרת, ואני באתי

חדש, לא שמת לי לב לעבוד במפעל, לעבוד במשהו. אמרתי כן. זה לקח לי בערך איזה עשרים שנה,

בירקות. אני ושותפי היה

ש: מה הוא היה, לבנוני?

ת: לא, סורי.

ש: סורי דמשקאי? מי זה היה?

ת: קראו לו משה עג'מי.

ש: הוא היה ותיק פה ...

ת: לא, לא משה, מרדכי. אבא שלו היה משה. מרדכי עג'מי.

ש: הוא היה ותיק פה בחיפה?

ת: לא, בא (לפני) איזה כמה שנים.

ש: כמה שנים לפניך?

ת: כן, לא הרבה.

ש: כמה זמן היית במחנה ישראל, במעברה?

ת: באתי בדיוק במוצאי סוכות... סוכה בלבנון ובאתי. תשרי, חשוון, כסלו. שלושה חודשים.

ש: מה עשית במשך שלושה חודשים במעברה? ממה התקיימת?

ת: הבאתי כסף שאני הייתי, לא עבדתי

ש: אה, הבאת קצת כסף?

ת: עבדתי בלבנון שנתיים. היה לי כסף.

ש: שלושה חודשים היית מהסכונות שלך?

ת: מהסכונות שלי.

ש: מהסכונות לא קיבלתם דמי קיום?

ת: שום דבר.

ש: אוכל משהו?

ת: לא. כשהגענו קיבלנו איזה 300, 400 לירות... לא היו דולרים, לירות. זה יעני עזרו משהו. לכל אחד

מגיע לו משהו. כתוב אצלי.

ש: יש לך תעודה?

ת: כן.

ש: יופי. אחר כך תראה לי.

ת: אני אראה לך. כתוב, איך קוראים לתעודה הזו?

ש: תעודת עולה.

ת: תעודת עולה. מתי עלייתי ומה קיבלתי וכמה זמן נשארתי. הכל כתוב.

ש: אם לא היה לך כסף, אני שואל שאלה, אילו לא היה לך כסף, לא היית מביא כסף מבירות, ממה היית

חי שלושה חודשים?

ת: תראה, אם לא היה לי כסף לא הייתי זו מלבנון. בן אדם אחד לא אכפת לו. יחידי לא אכפת לו. יושב

ברחוב. בשביל משפחה הוא צריך לחשוב על המשפחה.

ש: בהחלט. עכשיו תגיד לי, נניח שמישהו אחר שחי שם במעברה במחנה ישראל ולא היה לו כסף, ממה

הוא התקיים? הוא היה צריך לעבוד.

ת: בן אדם יחיה בלי עבודה?

ש: אז הוא הלך לעבוד, נכון?

ת: כן.

ש: במה?

ת: יש לי בן דוד שהיה נהג טכסי. המשפחה שלו במחנה ישראל והוא עובד או בלוד או כאן או כאן. נהג.

ש: הבנתי. כל אחד היה צריך למצוא עבודה. הסוכנות לא עזרה שם?

ת: לא.

ש: אז היית שלושה חודשים ובאת לחיפה. איפה חיית בחיפה, איפה גרת?

ת: כאן, בבית הזה.

ש: אז קנית כאן את הבית במדרגות שוקרי

ת: לא קניתי. היו קוראים לזה דמי מפתח. הייתה איזו ... בחורה אחת, הרבה שנים עם ההורים. ההורים

התחילו. נשארה הבחורה לבד. שבוע אומרת מוכרת, שבוע אומרת שלא, רוצה להישאר. מכאן לכאן,

רצתה הרבה כסף. אז ... כל מה שהיה לי ונתתי לה, חוץ מהסוכנות שקיבלה ממני ... צריך לשלם ...

ש: למה היית צריך לשלם לסוכנות?

ת: בשביל זה קוראים דמי מפתח לבעל הבית. זה לא שלו. זה של הערבים.

ש: אה, זה בית ערבי?

ת: בית ערבי.

ש: הבנתי.

ת: אז היא קיבלה בשבילה מה שמגיע לה.

ש: הבנתי. אז היא יצאה מפה?

ת: כן, יצאה. נתנה לי את הזכות שלה. למה? יש מקומות ... דמי מפתח. דמי המפתח כאן

ש: בדירה הזאת?

ת: ... כמה שנים כל חודש אני משלם לעמידר. קוראים לה חברת עמידר.

ש: אז זה שייך לעמידר הבית הזה? הבנתי. זה היה פעם בית של ערבים שעמידר תפסה אותו?

ת: תפסה אותו. ברחו הערבים. אז היא נהייתה בעלת הבית. מי שנמצא הוא לוקח את הזכות שלו, ושליש

לעמידר.

ש: צריך לשלם שלישי לעמידר?

ת: אותו החוק עכשיו – שני שלישי בעל הבית ושליש (עמידר). ואם נפטר בעל הבית ואין לו מי ... חוזר

לעמידר, בכלל. אז זאת הבחורה ... בכרמל אני יודע, שלא רוצה להישאר כאן, רוצה להישאר על יד אח

שלה. מכרה לנו. נתנו את הכסף ...

ש: כן.

ת: רדף אחרינו עמידר – אסור לך להישאר. – מה? – אתה צריך להחזיר את הבית. – למה? שילמנו להם

מה שרצו

ש: שלישי ...

ת: שלישי. כתבו ... שכל חודש

ש: אה, החתימו אותך על שטרות הלוואה.

ת: הלוואה. כל חודש 25 לירות. אז שילמנו ושילמנו שנים, עד שגמרנו.

ש: אם אני מבין אותך נכון, כשאתה בא לבית ...

ת: ... שילמתי ולא שלי הבית.

ש: אני יודע, דמי מפתח.

ת: שני שלישים לי ושליש לעמידר. וכל חודש לשלם שכר דירה. היה שכר דירה ... משלם. לפני שנתיים אמרו שמי שרוצה לקנות ישלמו 50 אלף שקל. אז עכשיו זה נהיה שלי.

ש: 50 אלף שקל? לפני שנתיים? 50 אלף שקל חדש לפני שנתיים שילמתם?

ת: בטח. יש לי פה

ש: עכשיו הבית שלך?

ת: הבית שלי עכשיו. הוא שווה 50 אלף דולר.

ש: ואתה שילמת 50 אלף שקל?

ת: הבית שלי שני שלישים. ... של עמידר. מקבלים 50 אלף דולר, אתה מבין? עכשיו הבית שלי אני יכול למכור. לפני שאני קניתי לא יכולתי. יכולתי למכור את הזכות. בעל הבית עמידר ...

ש: אז אתה הגעת הנה, עשית את החוזה עם עמידר, הגברת הזו הלכה ואתה חי פה.

ת: כן ...

ש: עבודה ... איפה?

ת: פה, סיפרתי לך. בדוכן, אני עם שותף.

ש: יפה. עכשיו, הילדים גדלו, נכון? ברוך השם. אבל עד שהם גדלו הם למדו. איפה הם למדו?

ת: הבת הגדולה היה בית ספר "מעלה" ...

ש: בית ספר דתי?

ת: לא. לא היה ענין דתי מה דתי. ... היתה בבחינה, יודעת צרפתית וזה וזה. בית הספר ההוא, מעלה, התאים לה, אם שמעת על בית הספר מעלה.

ש: זה פה בהדר?

ת: כן. על יד הטכניון. הקטנה (למדה) בבית ספר ... "עציון".

ש: דתי?

ת: דתי. בית ספר עציון.

ש: עשו לך בעיה בלרשום אותה לבית ספר דתי?

ת: לא.

ש: לא היתה בעיה נכון?

ת: מה הבעיה? מי יגיד לי

ש: אולי העירייה לא רצתה שהיא תילמד שם בדתי?

ת: לא. אני איפה שאני רציתי לשים את הילדים ...

ש: אה, בסדר, מאה אחוז.

ת: הילדים למדו בבית ספר "יבנה", גם כן דתי. אתה מכיר את רחוב עקיבא?

ש: כן.

ת: היו הולכים מכאן ברגל.

ש: עד למעלה קצת.

ת: מה קצת? הרבה הרבה למעלה.

ש: זה מעל ארלזורוב.

ת: כן, מעל ארלזורוב. באמצע ארלזורוב יש מדרגות. שם עקיבא.

ש: הבנתי. אני מבין שאתה רצית שהילדים ילמדו בבית ספר דתי, נכון?

ת: בטח.

ש: כי אתה דתי.

ת: מסכן דאוד לוזיה עליו השלום, דוד לוזיה. בא ואמר – תשמע, אתה בעל משפחה וקשה כאן לחיות. תן

לי לשים אותם בקיבוץ. יאכלו וישתו וילמדו. אמרתי לו שאני לא רוצה. אני רוצה שישארו כאן. אז קשה.

ירחם השם, יעזור השם. ברוך השם, עזר השם וכבר ... בכבוד, אף אחד לא

ש: עכשיו תגיד לי, דוד לוזיה היה איש הסוכנות, נכון?

ת: כן.

ש: הוא בא והציע להרבה משפחות?

ת: הרבה. זו היתה העבודה שלו.

ש: הוא היה בא ומציע למשפחות לקחת את הילדים לקיבוץ?

ת: אני לא יודע לאן. לי הוא הציע לקיבוץ.

ש: ולאחרים הוא לא הציע?

ת: אני לא יודע. אני יודע על עצמי. הוא הציע לי את זה ...

ש: לא, זאת עבודה. זה לא שזה לא בסדר.

ת: לא, שמע, בזמן שאני התעוררתי ... שלא בסדר שהוא בא אלי. איך אני אשים את הילדים בקיבוץ לא

דתי, והם באים

ש: הם לא ... צריכים להיות דתיים.

ת: ברור, שיישארו בקו שלנו, קצת דתי, למה לא. אנחנו יהודים לא?

ש: אתה לא יודע על זה שילדים מפה הלכו לקיבוץ?

ת: הרבה. והם הפסידו את כל הדת. הרבה.

ש: אתה מכיר הרבה משפחות ששלחו את הילדים?

ת: הרבה.

ש: בשנות הששים?

ת: שנות הששים, ששים וחמש, ואחר כך. יא חראם, אסור לדבר. היתה אשה שבאה בוכה לאבא ...

(שאל) – מה יש לך? – מה אגיד לך? הוא התרגל לשים את התפילין ... בר-מצווה

ש: הבן שלה?

ת: הבן שלה. אסור לדבר. אסור לקטרג, חראם.

ש: אבל רק תסביר מה קרה עם הבן שלה.

ת: אמרו לו - ... משוגע, אתה תשים, תלך ותעשה אותו לחמור. איך קוראים את זה שקושרים איתו את

החמור?

ש: מושכות?

ת: מושכות. (אמרו לו) – תעשה את התפילין למושכות.

ש: זה מה ששמעת שאמרו לך?

ת: זה מה שאמרו לו. האמא בוכה – עד שאני באתי לארץ הבן שלי כבר לא רוצה לשים תפילין. דבר

מדאיג. אסור לדבר.

ש: הבנתי.

ת: מה שלום ישראל, מהו

ש: אצלם לא מקפידים על הדת, נכון.

ת: רק זה? חס ושלום אומרים שאין למעלה. מה זה?

ש: שאין למעלה אלוהים.

ת: שאין. מה, זה מותר? מי ברא אותנו? איך אנחנו זזים, איך אנחנו מדברים? בכח מי?

ש: מאיפה יש לנו כוח בכלל?

ת: בטח.

ש: אני מבין שאת כל הילדים שלחת לחינוך דתי, ממלכתי-דתי?

ת: דתי, כן. ממלכתי-דתי זה היה דתי.

ש: אני מבין שאתה עבדת ברוך השם והתפרנסת. אני הבנתי שהיתה לך פעילות, היית פעיל בקהילה,

נכון?

ת: לא פעיל. צדדי. לא פעיל, לא היתה לי שום פעילות.

ש: בבית הכנסת לא היה לך תפקיד או משהו?

ת: לא היו לי תפקידים. לא עשיתי. רצו שאני אהיה בוועד ולא רציתי. זה כאב ראש. רק כאב ראש.

ש: בשנות הששים כשחיית פה, היו פה בשכונה הזאת הרבה יהודים סורים, לבנונים?

ת: הרבה כן.

ש: איזה בתי כנסת היו להם? איפה הם התפללו?

ת: כולם כאן.

ש: ב"סוריה-לבנון"?

ת: אחד מהם היה שילוח ... אם אתה שמעת, היה אחד

ש: שילוח יצחק.

ת: יצחק. אח שלו כאן היה גר.

ש: איפה כאן?

ת: ברחוב השומר. אברהם עבאס אם שמעת היה חבר כנסת. אח שלו היה גר כאן. שמעת על שלמה

בוקעי? הוא היה עובד בהסתדרות בעבודה גדולה מאוד. אבא שלו היה, כולם כולם. כל אלה שבאו, היה

רחוב השומר כולו יהודים מסוריה. למה? כאן כמו שאומרים מקום קרוב לשוק. שכנים על יד שכנים,

מכירים על יד מכירים. באו כולם לרחוב השומר. עכשיו התפזרו כבר, בכרמל, בנווה שאנן. בכל מיני

מקומות התפזרו. כבר אין בכלל בכלל. אלה שהיו, אין ברחוב השומר.

ש: הבנתי. היהודים מסוריה ולבנון שגרו פה באזור רחוב השומר, ממה התפרנסו בדרך כלל?
 ת: כל אחד בעבודה שלו. שילוח היה עובד כאחראי על פועלים בזפת. לא היתה בושה. עבדו במפעל,
 באדמה, ברחובות. מי שהיה לו איזה מקצוע עבד. מי שלא היה לו מקצוע עבד במשהו פשוט.
 ש: אבל הרבה עבדו בשוק?
 ת: כן, בשוק. מי שלא היה לו מקצוע כמוני או לא למד הרבה ולא יכול להיכנס לאיזה מפעל או איזה
 חברה, עבד עבודה פשוטה והתפרנס.
 ש: אני יודע שאחרי מלחמת ששת הימים, אחרי 1967, באו הרבה יהודים מלבנון, זה נכון?
 ת: נכון, באו הרבה.
 ש: באו גם לחיפה.
 ת: לא. כולם הלכו לתל אביב ולמעלה. חולון, בת ים. כולם שם. הרבה לבנונים שם.
 ש: בבת ים?
 ת: בת ים. יש הרבה מהם, אחד, שניים, שלושה מלבנון ומסוריה שהם עשירים גדולים. בנו להם ישיבות,
 בנו להם מקומות טובים מאוד
 ש: אתה מדבר על ספרא?
 ת: ספרא ואחד טוויל ועוד אחד
 ש: טוויל עשיר?
 ת: כן, מאוד. שלושה, ארבעה עשירים גדולים בנו להם וסידרו להם וחיים הרבה.
 ש: ולכאן לחיפה לא באו בכלל?
 ת: לא באו בכלל בכלל.
 ש: אמרו לי פעם שברחוב עבאס בחיפה יש יהודים מלבנון, זה נכון?
 ת: לא ... עבאס הוא אח של אברהם עבאס שגר שם. קראו לו ג'מיל גמליאל עבאס.
 ש: יש עוד שם משפחות לבנוניות?
 ת: אני לא יודע. אני לא זוכר. כן, אולי יש את חבובה, אחד שהיה עובד בבנק. אני לא יודע אם הוא היה
 גר כאן על ידו או רחוק ממנו.
 ש: אבל ברחוב עבאס?
 ת: יש אחד שהמשפחה שלו ברחוב עבאס. קרוב ליצחק שילוח.
 ש: ... גרו ברחוב עבאס.
 ת: עכשיו הם גרים.
 ש: אה, גם עכשיו?
 ת: בטח.
 ש: אבל בשנות הששים גם גרו שם?
 ת: כן. מ-60' עד באתי לכאן לא ידעתי, לא נשארתי הרבה.
 ש: תגיד לי, אם חס וחלילה היתה משפחה שלא היה לה הרבה מה לאכול, שהיתה זקוקה לעזרה, היה כאן
 איזה ועד, אולי בבית הכנסת? ספר לי על זה, מה היה?

ת: כן, היה אחד, זה שאמרתי לך יוסף עזר, היה עובד בוועד הספרדים "חסד של אמת" קראו לו, חברה קדישא. הוא היה אחד מהם. ... המשפחה, סליחה. אני שמעתי וראיתי איך שולחים להם קמח, שמן, אורז. עוזרים. גם היתה חברה ... קראו לו ז'ק חאביה, מתן בסתר.

ש: הוא היה אחראי על מתן בסתר?

ת: הוא ושלמה מנצור. זה גיסו.

ש: מטעם איזה בית כנסת?

ת: סוריה ולבנון. ועולה לתורה - עשר לירות, בית כנסת. עשר לירות, מתן בסתר. עשר לירות, ביקור חולים. אנחנו התרגלנו מחוץ לארץ למתן בסתר, ביקור חולים.

ש: זה לטפל בחולים?

ת: בחולים. המנהג הזה נשאר והם היו אחראים ומחלקים.

ש: מחלקים לאנשים שצריכים.

ת: שצריכים ואין להם.

ש: איך קראת לו? ז'ק?

ת: ז'ק חאביה. היו גרים כאן.

ש: ברחוב השומר פה?

ת: כן. עכשיו מסכן הוא נפטר. זה חאביה היה. גיסו זה מנצור.

ש: אשתו האחות שלו.

ת: אחות שלו. היא היתה עם עוד אחות גרה כאן על ידנו.

ש: את העזרה הזו שאמרת, מתן בסתר, ביקור חולים

ת: עושים ... עוזרים

ש: נדבות של אנשים בעליה לתורה.

ת: בעליה לתורה. היתה משפחת מימון

ש: מה הוא? מה המוצא שלו?

ת: המוצא שלו סורי.

ש: דמשקאי?

ת: דמשקאי. נסעו אני לא יודע ... לא לארגנטינה

ש: מקסיקו?

ת: מקסיקו. יש להם חנות בשם "מקסיקו" ברחוב הנביאים. מוכרים כל מיני דברי שתיה, קפה זה וזה. כמו

מסעדה קטנה. מימון, "מקסיקו". היו ארבעה חמישה שהיו הולכים ואורזים ... היו הרבה מביאים כסף

ש: היו ... להביא נדבות, תרומות?

ת: לא נדבות. הם סוחרים שעובדים שם, וכשהם באים יש להם מכירים שם, והם מביאים תרומות

מהחבר'ה שלהם, מהעדה שלנו מ"מקסיקו" ונותנים לבית הכנסת. מתן בסתר. לביקור חולים נותנים. לבית

הכנסת נותנים. עזרו הרבה. משפחת מימון קוראים לה.

ש: גם כן עזרה אתה אומר.

ת: כן.

ש: יפה. הענין הזה של מתן בסתר ועזרה היה כולו דרך בית הכנסת אני מבין.

ת: כן.

ש: לא היה ועד נפרד?

ת: לא, ההיפך. היה ועד נפרד. שלושה, ארבעה מטפלים בזה. ועד בית הכנסת היה מטפל בעניני כסאות,

חזן ...

ש: אבל אני מבין שהפעילות היתה

ת: הוועד עבד, מתן בסתר. הם היו מיוחדים בענין הזה.

ש: אבל את התרומות היו מקבלים בבית הכנסת?

ת: בבית הכנסת מהוועד. מישהו מהם היה גובה. היו אומרים – עשר לזה ועשר לזה. בזמן שהיו נותנים

קבלה מבית הכנסת אז היו אומרים שזה למתן בסתר. אז נותנים למתן בסתר ומקבלים קבלה ממתן בסתר.

ש: יפה מאוד.

ת: היה איזה ... חראם, אזכור אותו לטובה, קראו לו משה נחמיאס. כל יום שישי ... חמישה גרוש. לכל

אחד היה נותן לו ...

ש: תרומות.

ת: תרומות. חמש, חמש

ש: למה?

ת: למתן בסתר. גם לזה קראו מתן בסתר. (אמר) – זה אני בטוח נותן להם. ונתן. זאת היתה הפעילות.

ש: משה נחמיאס באילו שנים הוא עשה את זה, את מה שאתה מספר לי?

ת: מ-60' עד 90'. לפני שבע או שמונה שנים הוא נפטר, מסכן. יש לו בן דוקטור ... דוקטור נחמיאס

קוראים לו.

ש: הוא רופא?

ת: הוא רופא. זה דוקטור נחמיאס, אחראי, יש לנו בית אבות ספרדי ברחוב

ש: למעלה בנווה שאנן.

ת: כן, למעלה.

ש: אני יודע איפה זה.

ת: קוראים לזה בית אבות ספרדי. אחד מהם הוא נחמיאס, הבן הדוקטור, הוא אחראי

ש: המנהל הכללי.

ת: המנהל הכללי, כן.

ש: תגיד לי בבקשה, אני ביקרתי בבית הכנסת לפני שבוע וראיתי שאתה שם אחראי, שיש לך תפקיד

מכובד.

ת: לא, עוזר.

ש: אז מה אתה עושה שם?

ת: עוזר.

ש: מתי התחלת בזה?

ת: מיום שעליתי ארצה. עוזר צדדי. אין לי שום תפקיד. אני אוהב אולי קצת סדר. אולי.

ש: אתה עושה קצת סדר?

ת: אולי. אין לי שום תפקיד. צדדי.

ש: אבל אני רואה שהיום כולם נשמעים לך ...

ת: זהו, אני צדדי.

ש: בסדר, אבל מכבדים אותך בתור מה? שמש?

ת: לא.

ש: אתה לא שמש בית הכנסת?

ת: לא, לא שמש.

ש: אז מה התפקיד שלך?

ת: בתור חזן.

ש: או, יפה. אז אתה גם בתור חזן שם. מתי התחלת עם הפעילות הזו? מאז שהגעת לארץ?

ת: מאז שהגעתי ארצה. לפני זה לא הייתי כמו שאומרים ... הייתי

ש: יותר בשקט. יותר שקט.

ת: כן, ולא הסכמתי להיות חזן. היו הרבה לפניי ... כבר אין, אז הצטרכתי להיות. עד עכשיו אני מעדיף לא להיות חזן. להיות צדדי. אבל אין.

ש: אבל המפתחות של בית הכנסת אצלך, נכון?

ת: המפתחות לא בשביל זה. המפתחות ליום שבת, יש לנו דרשן בא ונותן דרשה. השמש מסכן זקן לא יכול. בשביל שעה-שעתיים צריך לפתוח. ... מפתח. האחראי, הגבאי

ש: הוא היה מאבד את המפתח?

ת: זהו, אומר שהוא שוכח. אז אני בשביל שלא נפסיד ... לקחתי את המפתח. במקרה מישהו צריך אותו בחול, בא ולוקח אותו לחצי שעה, שעה אחרת אני לא פותח.

ש: בבית הכנסת הזה אתם עושים כל מיני דברים בשביל הקהל, בשביל הקהילה, נכון?

ת: כן.

ש: כמו למשל אם למישהו יש ברית, נכון?

ת: לא, לא עושים שום דבר.

ש: מה אתם עושים שם?

ת: שום דבר.

ש: רק תפילה?

ת: רק. במקרה מי שרוצה לבוא לבית הכנסת ... בשביל לעשות ברית, בבקשה. בשביל לעשות חתונה, בבקשה. אבל אנחנו לא, אין פעילויות כי אין אנשים. במיוחד מהעדה שלנו.

ש: כמה נשארו ככה מהעדה?

ת: מהעדה בבית הכנסת ארבעה, חמישה.

ש: זה הכל?

ת: לכן אני אומר לך, אין.

ש: כמה פה נשארו היום יהודים מסוריה ולבנון פה בשכונה הזו?

ת: עשר.

ש: משפחות?

ת: משפחות? אולי שלוש, ארבע. אין. תצא קצת מכאן, תלך עוד שתיים, שלוש משפחות. אין.

ש: כולם התפזרו בחיפה?

ת: כולם. בחיפה, בקריות, בכרמל. הרבה. אין.

ש: הבנתי. אני יודע שיש עוד בית כנסת אחד של הסורים.

ת: הרבה.

ש: של הסורים אני מדבר.

ת: סורים-חלבים.

ש: כן. איפה הוא?

ת: יש הרבה. יש אחד בתוך רחוב השומר, קוראים לו "רחמים אלמנג'ד". יש עוד אחד אם תרצה, איפה

ששוק תלפיות, כמה מטרים יש מקום שקוראים לו עזרה... עזרה. למעלה ממנו

ש: איך קוראים לבית הכנסת?

ת: "ארם-צובא", חלבי. יש עוד בהרצל אחד "נתנאל".

ש: זה גם כן של חלבים?

ת: לא, של סורים. אותו הדבר. קוראים למקום "היכל נתנאל חבובה". הדוד שלו הקים את זה מהכסף

שלו. יש הרבה...

ש: משנות הששים שבאת הנה, מה ראית כאן יותר – חלבים, דמשקאים או לבנונים? מי היה הכי הרבה?

ת: כאן בחיפה?

ש: כן, בחיפה, באזור

ת: כמעט אותו הדבר. הולכים ומתמעטים.

ש: אבל אז שבאת בשנות הששים, מה היו כאן יותר?

ת: כמעט אותו הדבר. אם אתה רוצה לראות איפה יש לבנונים יותר ואיפה סורים יותר מהעדה, רק בתל

אביב. שם אתה יכול לדעת כמה יש מזה וכמה יש מזה. אני חושב לבנונים יותר מסורים. בחולון

ש: אבל אני שואל לגבי חיפה כי אתה היית פה בחיפה.

ת: חיפה כבר התפוררה.

ש: לא, בשנות הששים, עוד לא התפוררה.

ת: היו הרבה.

ש: הכי הרבה מה היו?

ת: לבנונים וסורים, זה אותו הדבר. אין הבדל. אותה דעה, אותה תפילה, אותה משפחה, אותה מנגינה.

כמעט אותו הדבר.

ש: באופן כללי, הילדים שלך היום מדברים ערבית?

ת: לא.

ש: למה? לא רצית שידעו ערבית גם?

ת: הכי גדולה (היתה) בת עשר. הקטן (היה) בן שנה שנתיים. מה ידבר ערבית? הם מבינים.

ש: אשתך מכינה לך עדין אוכל לבנוני?

ת: כן.

ש: והמנהגים והכל?

ת: אותו הדבר.

ש: אותו הדבר כמו שהיה בלבנון?

ת: אותו הדבר.

ש: יפה. אז מה אתה רוצה להגיד על הקליטה שלך, באופן כללי? איך היתה הקליטה שלך?

ת: טובה מאוד ברוך השם. הכי טוב. יושבים בארץ קדושה, מספיק לנו. אתמול שלשום הזדעזענו. אני לא יודע באיזו עיר, ארבעה חמישה שירו עליהם. מה זה? לפני חודש, חודשיים יצאו מבית הכנסת, אמרו לבן-אדם שיצא – שמע, למה אתה שם כיפה? שמים כובע לא? – אני יהודי, אני שם כיפה. הרביצו לו. ... לפני חודש, חודשיים, אמנם לפני שנה, היו כאן לטיול מארגנטינה. סיפרה לי בת דודה שלי – אנחנו נכנסים הביתה, ושרוצים אותנו יש לנו בדלת איך קוראים לזה?

ש: אינטרקום.

ת: מי שצריך אותנו הוא מצלצל (ואנחנו שואלים) – מי אתה ומה אתה ומי אביך ומה זה, שנוכל לדבר איתו ונכניס אותו. אם לא, כמו שהיו מדברים על מתן בסתר, באו שלוש ארבע נשים רצו עזרה. הם כל שנה נותנים עזרה. ... רוצים עזרה מתן בסתר. דפקו. (שאלה) – מי זה? – אנחנו. – מה אתם רוצים ש: יש להם שם בעיות ביטחון.

ת: ביטחון. ... לא, תבואו מחר בעשר. למה? שיהיו בטוחים מי זה ומה זה. למחרת באו. אז זה חיים? מספרים לנו על אחד גם קרוב שהלך לארגנטינה. ... אני לא הלכתי להתפלל מנחה וערבית. – למה? מה קרה? – אני מפחד ... ברחוב. מי שהולך ברחוב ... אותו. פחד. אז איזה מין חיים?

ש: אתה אומר שפה הכי טוב.

ת: הכי הכי טוב. ברוך השם. ומקווים עוד שיהיה יותר טוב. יהיה המשטר חזק יותר ויפקח את העיניים על הענינים האלה ויהיה יותר טוב.

ש: אני רוצה להודות לך על הראיון שנתת לי. הרבה בריאות לך ולאשתך ולילדים ולנכדים בעזרת השם.

ת: אני מקווה שתצליח ... ברוך השם.

ש: ברוך השם.

ת: יש ילדים תודה לאל?

ש: ברוך השם. הרבה תודה.